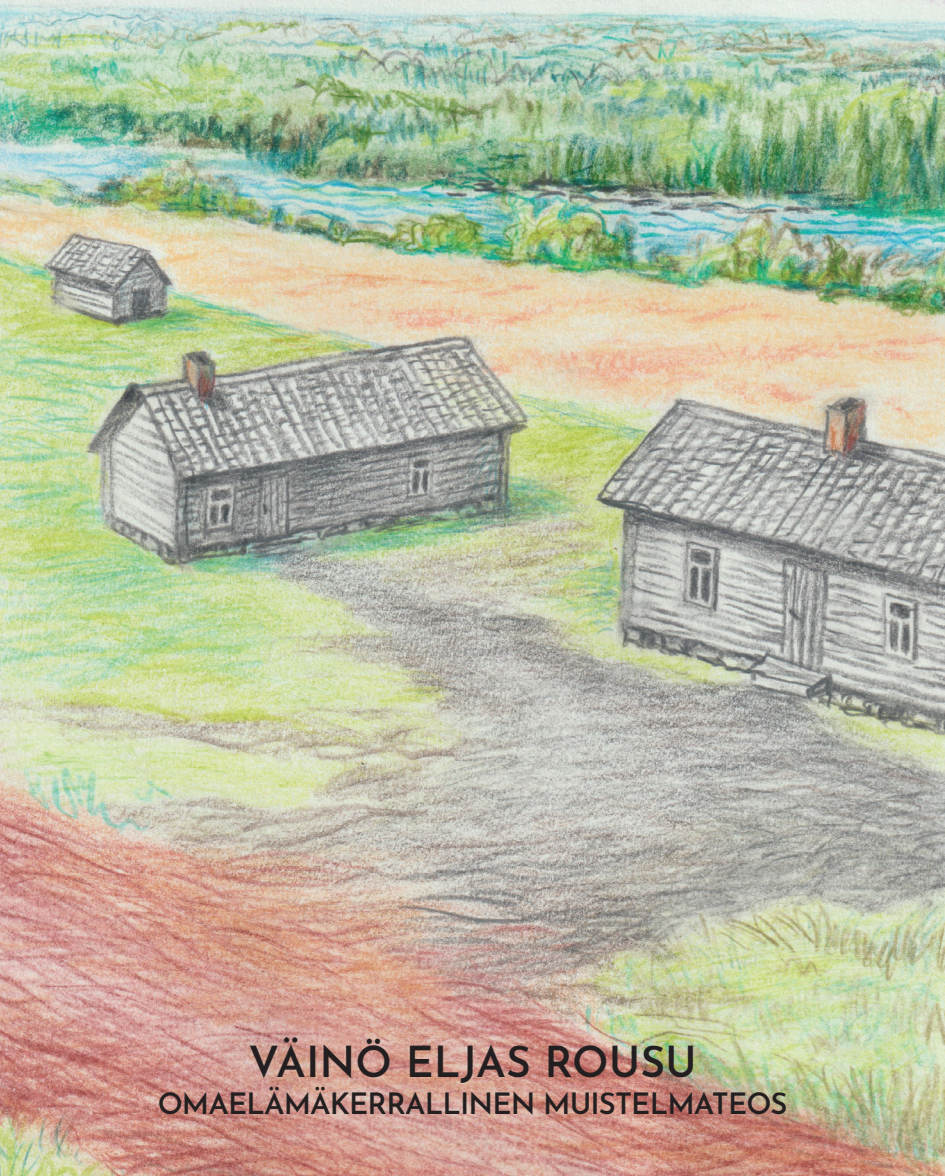

RUOSTEENPUNAINEN TIE

VÄINÖ ELJAS ROUSU
OMAELÄMÄKERRALLINEN MUISTELMATEOS

Ruosteenpunainen tie

Väinö Rousu

Ruosteenpunainen tie

© 2021 Väinö Rousu
Kustantaja: BoD- Books on Demand Helsinki Suomi
Valmistaja: BoD- Books on Demand Norderstedt Saksa

ISBN 9789528044161

Sisällysluettelo

Ruosteenpunainen tie	9
Röpi ja Heikki	22
Vili syntyy.....	25
Vonakka-Pekka	35
Anja.....	39
Uitto.....	43
Röpin uunin muuraus	57
Hyryn lokomopiili	60
Risto aloittaa koulun.....	63
Röpin halkosavotta	65
Vili löytää ison rahan	72
Pontikkapiilo	86
Röpi lunastaa kotitilansa	105
Pojat repivät parkkia myytäväksi.....	113
Pojat tekevät uistimia.....	130
Röpi ostaa hevosen	137
Ukkosmyrsky ja ansapyyntiä	145
Röpin uusi hevonen	154
Urheiluinnostus	160
Röpi myy teuraskarjaa	165
Elosalama katoaa.....	176
Vili opettelee tanssimaan	188
Saaran luona	190

Isä jättää Vilin Saaran luo hoitoon.....	207
Saara laittaa valokuvauskoneen	213
Mateen pyyntiä	216
Röpin tukkisavotta.....	226
Saara pahoinpitelee Viliä	230
Röpi saa tukkiurakan tehtyä	237
Saaran Leenalle käy hullusti	242
Luutakauppaa ja hierontaa.....	251
Vilin koti myydään	256
Röpi saa hädän	263
Vili karkaa Saaran luota	267
Anjan kuolema.....	285
Vili aloittaa koulunkäynnin	287
Pojat tekevät tussarin	289
Suuri lohi.....	292
Koulussa.....	301
Vanhaäiti kuolee	307
Vili Oulussa lääkärissä.....	310
Jänismettällä.....	318
Vilin ja Riston isän kuolema.....	323
Vili pääsee Rantalaan.....	326
Risto kuolee	334
Vili joutuu taas tienpäälle	340

ESIPUHE

Tämä teos on syntynyt Väinö Rousun (s. 1918 – k. 2006) käsikirjoitusten ja hänen C-kaseteille saneleмиensa muistelmien pohjalta. Tapahtumat ja kirjan henkilöt ovat osin todellisia osin keksittyjä. Aikakauden puutteen, köyhyyden ja orpolasten kuvaukset ovat realistisia. Ruosteenpunaisella tiellä tarkoitetaan tässä teoksessa Kuivaniemen kirkolta Oijärvelle menevää tietä.

Väinö Rousu oli kuivaniemeläinen kalastaja, veneiden rakentaja ja puureliefien veistäjä. Hän oli suuri luonnonystävä. Veneisiinsä hän etsi luonnonkaaret soistuvien metsien juurakoista. Kesäisin hän kalastuksen ohella poimi niin hillat kuin musikat ja puolukatkin. Marjanpoimintaan hän sai innostumaan lapsensa ja lastenlapsensakin. Papan salaiset marjapaikat hän kertoi perinnöksi lapsilleen.

RUOSTEENPUNAINEN TIE

Kesäisen päivän lämpö väreili tuon ruosteenpunaisen tien yllä, joka mutkaisena sivuttaa tämän pienen ja köyhän kyläaukean. Laihansiniset kissan-kellot, keltaiset nappi- ja pietarinkukat, koiranjuolukat ja variksenmarjamatot reunustivat tuon ruosteisen tien laidat. Kuivuuteen kuolleet kasteheinät hehkuivat omaa punaista kauneuttaan. Vain kesän kevyt tuuli suhahteli noissa heinien korsissa. Nöyrästi tie myötäili maastoja, ylitti iloisesti rupattelevat purot, joiden yli olivat valkokaiteiset sillat. Hopeanharmaat kyyristelevät aitat aivan kuin vartioisivat tuota ruosteenpunaista tietä, ettei se karkaisi noille laihoille mellahiekkaisille pelloille. Tie puikkelehti läpi kylien, työnsi pölyisiä sivuteitä syrjäsimpiinkin kyliin. Tie oli kuin suuri verilaskimo, se sykki kylien elämää. Talvella se makasi suurissa ja pienissä rekien lyöpänteissä, tuulten ja tuiskujen peittämänä lumiharjanteina, hevosten lantaa kavioura kukkurillaan. Nousi kaukaiselle mäelle ja likainen kavioura osoitti keppimäisesti kohti lyijynharmaata taivasta.

Kevään ensimmäinen merkki oli, kun valkoiset pulmusparvet laskeutuivat viuhkamaisesti tuolle likaiselle tielle etsimään sulamattomia jyviä. Kovalla kiireellä kevät siivosi aina tuon ruosteenpunaisen tien, lakaisi likaiset lumet suurten kuusiheimojen alle. Vielä talven routaa uhkuva tie oli lasten leikki- ja kohtauspaikkana. Juostiin kaukaakin ja tammettiin kevään kiireisiä tienreunapuroja. Aina kun padot murtuivat, siihen yhtyivät lasten hopeankirkaat huudot. Se oli joka kevään riemua

tuolla kylmällä ruosteenpunaisella tiellä. Paljaat pienet jalat aina hierrettiin tuohon likaiseen kaviouraan ja taputeltiin tiivis hiekkakerros jalkapöytien päälle. Sitten vedettiin hiljaa jalka pois. Siihen jäi pieni aukko ja jokaiseen pesään toivottiin saapuvan lintuja sieltä kaukaa, aivan maailman takaa asti. Mutta aina hevoset suurilla karvaisilla jaloillaan lopsuttivat kaikki pesät hajalleen. Eivätkä miehetkään, jotka kärryissä istuivat, välittäneet vaikka kaikki pesät särkyivät. Joku vielä heilautti uhkaavasti suitsiohjaksiakin karjaisten:

- Pois moukeet kaviouralta!

Mutta missään ei ollut niin lempeänpehmoista santaa, kuin tuossa likaisessa kaviourassa. Eikä se haitannut, vaikka sieltä sai vertatihkuvat variksen-saappaat ja itkukin tuli. Ihan väkisellä se karkasi pienten nyrkkien yli, vaikka sitä koetti painaa takaisin. Kävi niin kipeästi, kun pienet haavat auke-sivat jalkapöytien päällä.

Mutta aina sinne mentiin, juostiin kauas ja luultiin, että tie päättyy tuon mutkan taakse. Eikä sitä isotkaan ihmiset tienneet, mistä se tuo tie tuli ja minne se päättyi. Vain tehtaankorjaajaksi itseään kutsuva kylähullu sanoi tilanneensa sen Amerikan Haleanssista.

-Lähehtivät vähän pitkänlaisen, mutta kylän voimalla sitä pukattiin läjään. Sillähän se on niin mutkainen.

Punaiset kallellaan olevat kilometritolpat, valkein tauluin ja mustin numeroin, ilmaisivat matkan pituuden, jos nuo taulut sattuivat vaan olemaan eh-jänä. Sillä siihen oli niin mahtavaa tarkastaa kättä, kun toiset aina vartioivat, ettei kummankaan mutkan takaa tullut ketään. Säristen valkoiset taulut

aina hajosivat ja vain mustat takonaulain kannat jäivät töröttämään taulun paikalle.

Punaisena viiruna tuli ruosteenpunainen tie vastaan. Se vilisi pienten jalkojen alla pienempien itkien perässä ja yli olan vilkuillen tuleeko poliisi, koska isot ihmiset pelottelivat poliisilla. Sanoivat sillä olevan ruoskan, jossa on kymmenen kieltä. Saapi yhdellä lyönnillä kymmeneltä pojalta persaukset punaisiksi. Tällä pelottelulla vanhemmat halusivat hillitä kivien syyttämistä, koska kaikilla tienvieriniityilläkin viikatteet kirskuivat poikien syyttämässä kivissä. Mutta ei sitä poliisia koskaan tullut, kymmenkielisen ruoskan kanssa. Poliisi kyllä kulki asioillaan, ajoi monirattaisilla rilloillaan jäykännäköinen lakki päässä. Kiiltävän mustan lipan päällä oli taskupeilin kokoinen merkki, jossa päivän valo leikki. Kasvot olivat ystävällisen näköiset vanhan miehen kasvot, mutta jotain virallista oli silmissä. Arkailen, omaa syyllisyyttä tuntien, seurattiin kauempaa noiden sirojen, kauniiden rattaiden pyörintää. Ne jättivät kaitaiset selkärautain viirut kesänlämmössä väreilevään ruosteenpunaiseen tiehen.

Jokaisella talolla oli tieosuutensa hoidettavana. Pieni punainen paalu ilmaisi jokaisen hoidettavan tieosuuden mustin numeroin. Mistä alkaa ja mille paalulle sitten päättyy. Osansa saivat nuokin tolpat poikien kivistä. Mutta ei niiden kivittäminen tuntunut miltään. Kivikin vain kilskahti siinä. Siinä ei ollut sitä hohtoa, ei tarvinnut pelätä ketään, kun vähän karsain silmin jokainen noita tolppia katsoi manaten mielessään. Liian pitkä patkä on hoitaa kesken kiireiden, kun niin vähän kuljetaankin. Niinpä jokainen hoiti omalla tavallaan osuutensa. Otti lähinnä tietä olevasta kumpareesta tuota

ruosteenpunaista santaa. Eihän siihen toisenväristä hiekkaa voinut laittaa. Senhän olisi heti huomannut, kuinka paljon sitä on laitettu. Säästään sitä pantiin. Kuormalla ja kahdella, tieosuus tuli aina hoidetuksi. Lapiolla heitettäessä ruosteenpunaisen soran kaaren piti lentää korkealle, leveästi ja ohkai-sestikin, kuin nisunleipojan jauhojen pöläys. Sitten sidottiin leveähelmainen kuusi latvasta kiinni kärrynakseliin ja hosuttiin hevoset kovaan laukkaan. Kuusi pyöri tien laidalta toiselle ja leveät oksat nostattivat valtavan pölyn. Tieaukkokin katosi, metsät, kaikki, hevonenkin santapölyssään.

Se rutisi miesten hampaissakin, mutta tiestä tuli sileä. Likainen kaviourakin katosi ja omat askeleenkuvatkin näkyivät, kun tarkasteltiin ja kehuttiin.

–Tulipas kerralla hyvää.

–Kyllä pitäs kelvata, kun nimismies tarkistaaapi tämän kesän tieossuun!

Helisten lapiot aina viskattiin kärryjen pohjalle, huokaistiin, sytytettiin tupakat ja todettiin, että tehty työ ei ketään rasita, mutta tekemätön kyllä.

Ruosteenpunaisella tiellä sykki oma elämänrytmi eri vuodenaikoina. Kun lumi peitti tien, siinä menivät suuret savottakuormat koko talveksi ylimaiden suurille tukkisavotoille. Riskit, verevät miehet istuivat, taikka kävelivät kuormien perässä. Ei pelottanut lähteä, kun oli omat eväät miehille ja hevosille. Saapahan ainakin kotieväänsä muuttumaan rahaksi. Eipähän jää syöntiveloista tai navastaan kiinni. Tähän onnelaan lähti köyhempikin, sitoi kirkkaat päällekkäin, niin kuin aina sanottiin, kun tukkireet pantiin matkaa varten päällekkäin.

Tuota syyskoleikkotietä kulkivat myös pulleat myllykuormat ja rahdinvetäjät kuljettivat tavaraa kylien kauppoihin ja jokilatvojen savotoille.

Hikiset hevoset kiskoivat rahtikuormia turpa maassa. Jäätyneellä tiellä kulki monenlaista pussukan ja hyssykän kantajaa. Oli kahvipannun tinuria ja peltiseppiä, kulkukauppiaita, saksilaatikoiden hierojaa, kuppareita ja suonenlyöjää, länki- ja rekimestareita. Olipa Vienan-Karvononkin suurine vaatekantamuksineen. Vain pienet iloiset pippurisilmät toivottivat aina.

-Hyvvee päivvee!

Suunnattoman vaateläjän alla olevat jalat näyttivät takaa katsottuna siltä kuin tuo valtava vaateläjä kulkisi itsestään, noilla käyrillä jaloilla. Rautainen kyynärkeppi pakan takana keikkui vain askelten tahdissa. Kyynärkepillä hän mittasi tuota "hara-soo-diekonaali kangasta".

Piiskat vinkuen poikaset ajoivat teurastajien ostamaa karjaa. Suuria lihaisia sonneja, säkit päässä, niskat vihasta jännittyneinä, kuola valuen, valmiina työntämään nuo pelottavat sarvet läpi ruos-tesoratiengin.

Oli loppuun lypsettyjä laihoja lehmii. Nivelet nitkuen ne etenivät alistunut katse silmissään. Oli myös reissumiehiä, niin sanottuja emäntiä myöten kulkijoita. Heillä oli samanlainen katse, kuin noilla teuraaksi menevillä lehmillä. Arkailleen ja pälyillen ne pyysivät jotain syötävää. Moni talo ne torjui jo ovelle, mutta aina löytyi lämmin mieli ja käsikin, joka antoi. Oli pohjoiseen lähteneitä etelän miehiä, olemattomien töitten hakuun. Nyt olivat nälissään vieraiden veräjillä kerjäten. Se otti liian kipeästi syvältä, mutta kaikkeen tottuu. Kylään tultuaan he suuntasivat kulkunsa kouluille ja pappilaan, joissa reissumiehiä varten kiehui jonkinlaista keittoa. Huumorikin mielessään miehet kehottivat toisiaan.

– *Kun hajaannutaan kylään, katotaan aina semmoinen talo, missä on katto notkollaan, se on ruokaisan talon merkki, sillä lihakontit ne silloin roikkuivat ullakon harjahuovissa.*

Joskus miehet kilpailivat, kuinka monta kertaa sai syödä samana päivänä. Kokemukset kerrottiin toisillekin ja nauruakin löytyi, mikä toi väriä elämän harmauteen. Useasti oli vaikea päästä yöksi taloihin, vaikka pyysi vain kylkensä mitan lattiaa. Josakin oikein sydämellisin elein neuvottiin:

– *Siellä ja sielläkin on aivan lähellä talo, jossa kulkurit yöpyvät.*

Semmoisia taloja ei löytynyt tuon ruosteenpunaisen tien reunoilta, joka olisi kulkurin ottanut yöksi ilman karsaita katseita.

Jostain ne aina kesäksi ilmestyivät kylähullutkin ruosteenpunaiselle tielle. Saivat olla vapaina, kun eivät olleet vaarallisia. Tekivät taloissa töitä, mitä osasivat. Ei tarvinnut kunnan niitä sijoittaa. Eräs värikkäimmistä oli tehtaankorjaaja, joka oli tämän ruosteenpunaisen tienkin tilannut liian pitkillä mitoilla. Hän taakoitti ja linjasi uusia jokiuomiakin. Tämä joki, joka jakaa kylän kahtia, sen on kuulemma piru kyntänyt aralla jäniksellä. Kuuli jo kaukaa, milloin oli tehtaankorjaaja kulussa. Erilaisia ruostuneita ruuveja roikkui pitkissä naruissa. Suuri särkynyt jakoavain oli kädessä, ja joka puolella jotakin. Pyörän takarummussakin oli vääntyneitä pinnoja vielä paikoillaan.

Oli myös länneltä poispassitettu pilvenpaina kulta-Matti. Hän haki kultaa joka paikasta. Halkoi kiviä ja kaivoi ihan uuvuksiin asti. Mutta nyt Mattia vietiin joutuin.

Piti kiinni kärrynistuinlaudasta, kun rivakka hevonen pitkin vetävin juoksuaskelin eteni.

–Onko siellä varmasti kultaa? –On kuule ja varmasti paljon!

–Minkälainen on esiintymä, onko se hippuissa vai kivinä?

–Sitä on kuule, vaikka millä mallilla, puissa ja katoilla ei juuri ole, mutta kaikki kivet sitä säihkyä ja säkenöi.

–Kauan minä olenkin suurempaa kullanesiintymää hakenu.

–Sattumaltako sinä sen löysit?

–Ei, olen sitä ihan pitemmän aikaa tutkiskellut. En vain ole erikoisemmin kullan perrään.

–Voi jumatsukka! Siellähän varmasti on kulan emäkallio. Turhan monta vuotta hain sitä lännestä.

–Katohan nyt, onhan, onhan, ja ikkunoita myöten.

Isäntä näytti saunanikkunan alla palaneita kiviä, jotka olivat aikansa olleet saunan kiukaassa. Katin-kulta niissä säihkyi ja sai Matin sieraimet värise-mään kuin hylkeellä, joka kävi pinnalla ottamassa ilmaa. Silmät pyöreinä hyväilee kiviään ja sopertaa.

–Kultaa, kultaa...nyt on Matti rikas, on kulta paksult ja leviästi.

Pompotellen käsissään likaisia ja hauraita katin-kultakiviä, tanssii, nauraa ja nakkelee kiviä ilmaan, risaiset vaatteet keikkuen laihan miehen yllä. Isäntä katsoo Matin mielipuolista tanssia tuon palaneen kivikasan vierellä.

– Olikohan tuo nyt oikeen itseltäinkään järki-peräinen ajatus tuoda sekopää pelementäm-mään kivikassaa?

Mieli moitti, jos vähän huvittikin.

–Mennäänpä kuule Matti kattoon oisko ne naiset laittaneet jotaki ruokaa.

–Minä viis ruuasta, valtaan ensin tämän kultakentän! Lyön paalut joka nurkalle, se on nyt Matin kultaa! Olen viimeinkin rikas.

–Sinä saat kuule vallata Matti niin pitkälti ja leveältä kuin haluat, mutta et saa porkata peltoja.

Päättään puistaen isäntä menee sisälle katsoen yli olkansa Mattia, joka kullankiihkossa juoksee ensimmäisen kultakentän merkkikivi kainalossa. Missä asti sitten lieneekin Matin mielestä ensimmäinen merkkikiven paikka.

Pois oli myös lähtenyt palvelupaikastaan Tässänä-Maijakin, kun tulva oli vienyt vesiavannon joesta, eikä ollut saanut enää vettä. Meneepi kovalla kiireellä ruosteenpunaista tietä karkea rohdinsäkki selässään. Kuivat kippuranokkaiset parkkinahkaiset saappaat vilahtelevat pitkän hameen alta. Kiireinen askelten rytmi saapi takaa katsottuna pitkän hameen liikehtimään S-kirjaimen muodossa. Pojat turvallisen matkan päästä huutavat:

– Tässänä-Maija, Tässänä-Maija!

Volisten tuli kivi poikia kohti, mutta välimatka pidettiin turvallisen mittaisena, ettei Maijan kivi saavuttanut poikia. Eikä Maijan heitossa ollut voimaa. Tulipahan vain mihinkään sattumatta. Mutta kieli oli terävä.

– Oottakaahan kuontaleet, hukutan joka kersan, ku tulen juhannusmarkkinoilta takasi. Survon teijät kaikki tähän säkkiin ja roivoaan koskeen niin että perseet vaan purisee ku painutta pohjaan!

– Emmehän me sinua haukuta, sanomma vain 'tässä näät Maija!

Eivätkä pojat aina kiusa mielessä muistaneet, että pystyssä olevan pötkkelön potkiminen ja hullun härnäys on vaarallista. Pötkkelö katkeaa, mistä

Pikku Vilin selviytymistarina orpona huutolaispoikana 1900-luvun alussa, pienessä maalaiskylässä. Hän tekee kylän lapsikatraan kanssa tarkkoja havaintoja ruosteenpunaisen kylätien monenkirjavista kulkijoista. Huutolaispojan elämä oli ankaraa. Leikkikaverit toivat hetkeksi iloa muutoin harmaaseen elämänmenoon.

Väinö Rousu (1918 - 2006) Kirvesmies, kalastaja, veneiden rakentaja ja puureliefien veistäjä. Hän tallensi lapsuuden-aikaista elämänmenoa muistiinpanoihinsa. Niiden pohjalta on koottu tämä osin kuvitteellinen teos Ruosteenpunainen tie.

